

ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 342.7:004.77]:172

DOI 10.33930/ed.2019.5007.44(4-6)-1

ЦИФРОВІ ПРАВА ЯК ВИРАЖЕННЯ ЦИФРОВИХ АТРИБУТІВ
ЛЮДИНИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОБГРУНТУВАННЯDIGITAL RIGHTS AS AN EXPRESSION OF DIGITAL HUMAN ATTRIBUTES:
A SOCIO-PHILOSOPHICAL EDUCATIONО. П. Кивлюк
В. Г. Воронкова
В. О. Нікітенко

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що сьогодні з'являється новий вид прав - цифрові права людини, які є продуктом цифрової еволюції теорій прав людини в епоху інформаційних технологій. "Цифрові атрибути" людини підкреслюють, що цифрове існування людей у суспільстві стало об'єктивним фактом, так як відбувається постійна цифровізація у сферах існування, життя і виробничої діяльності.

Постановка проблеми. Важливим є дослідження концептуальних аспектів цифрових прав людини, яка набуває "цифрових атрибутів", утворюючи відносно стійкі поняття, такі як: "інформаційна людина", "розумне суспільство", "цифрова економіка" тощо. "Цифрові атрибути" людини вбудовані в усі соціальні відносини в цифровому просторі, що є результатом розширення соціальних атрибутів людини в контексті цифровізації. Імплементация "Цифрових атрибутів" в межах існуючої правової системи, її форми та структури, дозволить позитивно сприяти розширенню напрямків захисту цифрових прав людини у цифровому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В представленому дослідженні обґрунтовані теоретичні та практичні аспекти цифрових прав людини, що є вираженням цифрових атрибутів. Автори орієнтуються на документи міжнародних організацій, які досліджують проблему цифрових

Urgency of the research is that today a new type of rights is emerging - digital human rights, which are a product of the digital evolution of human rights theories in the Information Technology Age. The digital attributes of human beings highlight that the digital existence of people in society has become an objective fact as there is constant digitalization in the spheres of existence, life, and productive activities.

Target setting. It is important to research the conceptual aspects of digital human rights, acquiring "digital attributes", and forming relatively stable concepts such as: "information person", "smart society", "digital economy", etc. "Digital attributes" of the individual are embedded in all social relations in the digital space, which is the result of the expansion of the individual's social attributes in the digitalization context. The implementation of the Digital Attributes within the existing legal system, its form, and structure will positively contribute to the expansion of digital human rights protection areas in the digital space.

Actual scientific researches and issues analysis. This study substantiates the theoretical and practical aspects of digital human rights, which is an expression of digital attributes. The authors are guided by documents from international organizations exploring the issue of digital human rights, as well as

прав людини, а також на розробки: Р. Андрюкайтене, В. Воронкової, О. Кивлюк, В. Нікітенко, Р. Олексенка, А. Череп, О. Череп та інших вчених. Ми погоджуємося з тим, що міжнародні організації та уряди розвинутих країн (США, Японії, Великобританії, Китаю) багато зробили для захисту цифрових прав людини в епоху Інтернету, коли вони почали тільки зароджуватися.

Постановка завдання. Концептуалізація теоретичних і практичних аспектів цифрових прав людини як вираження цифрових атрибутів свідчать про еволюцію людини від біологічної до інформаційної та цифрової. Зростання глобального цифрового законодавства наділило людей низкою прав, пов'язаних зі захистом особистої інформації/даних, які розширюють та захищають права кожної людини у цифровому просторі.

Виклад основного матеріалу. Стаття присвячена дослідженню концептуальних аспектів еволюції від динамічного оцифрування до цифрових атрибутів людини; аналізу прав цифрової людини у "децентралізованому" Інтернет-середовищі/Метавсесвіті; з'ясуванню сутності і характеристики цифрових прав людини; формуванню концепції "цифрових прав людини" та виявленню її значення для сучасності.

Висновки. Проаналізовано цифровізацію діяльності людини та "цифрові атрибути", які створюють цифрове суспільство. "Цифрові права людини" пов'язані з основними інтересами та цінностями безпеки в межах захисту прав та свобод людей. Встановлення юридичних прав цифрових атрибутів людей, механізми реалізації правового захисту та їх систематизація повинні сприяти перетворенню юридичних цифрових прав людини та впливати на реальне життя за допомогою виконання зобов'язань як держави, так і кожного громадянина.

Ключові слова: цифрові права, цифрове суспільство, Метавсесвіт, цифрові атрибути, захист цифрових прав, цифрова юриспруденція.

studies: R. Andriukaitene, V. Voronkova, O. Kyvliuk, V. Nikitenko, R. Oleksenko, A. Cherep, O. Cherep and others. We agree that international organizations and governments of developed countries (USA, Japan, UK, China) have done much to protect digital human rights in the Internet era when they were just beginning to emerge.

The research objective. Conceptualizing the theoretical and practical aspects of digital human rights as an expression of digital attributes demonstrates the evolution of the human being from biological to informational and digital. The rise of global digital legislation has empowered individuals with a number of rights related to the protection of personal information/data, expanding and protecting everyone's rights in the digital space.

The statement of basic materials. The article is devoted to the study of conceptual aspects of the evolution from dynamic digitization to digital human attributes; analysis of digital human rights in the "decentralized" Internet environment/Metauniverse; elucidation of the essence and characteristics of digital human rights; formation of the concept of "digital human rights" and identification of its significance for modernity.

Conclusions. The digitalization of human activities and the 'digital attributes' that create a digital society are analyzed. Digital human rights are linked to core security interests and values within the framework of protecting people's rights and freedoms. The establishment of the legal rights of people's digital attributes, the mechanisms for realizing legal protection, and their systematization should contribute to the transformation of legal digital human rights and influence real life by fulfilling the obligations of both the state and each citizen.

Key words: digital rights, digital society, Metauniverse, digital attributes, digital rights defence, digital jurisprudence.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. З появою Інтернету, інформаційної доступності та ери цифрових технологій концепція “цифрових прав людини” почала розвиватися, цифрові права піднялися до рівня основних конституційних прав, в основі яких право на захист особистої інформації або даних. Цифрові права включають: знати свої права та обов’язки, приймати рішення, консультуватися та копіювати, виправляти та доповнювати, мати право на видалення інформації, розповсюдження інформації та право на роз’яснення. У Європі та Сполучених Штатах існує низка законів про цифрові технології, представлені Загальним регламентом Європейського союзу із захисту даних та Каліфорнійським законом про конфіденційність споживачів, які містять відповідні положення щодо “цифрових прав людини”, які передбачають право доступу до базових цифрових послуг. З іншого боку, “Цифровий розрив”, “Інтернет-бідність”, “Цифрова нерівність”, як би ми це не називали, призвели до того, що деякі групи населення не можуть повноцінно жити в сучасному цифровізованому світі, наприклад: люди похилого віку можуть не знати, як використовувати певні застосунки (“Дія”, “Helsi”, “Uber”), права на цифровий захист для вразливих груп населення, створені для того, щоб саме вони отримували “розумну” допомогу.

Починаючи з розвитку теорій про “цифрові права людини”, необхідно акцентувати увагу на розвиток атрибутів прав людини у контексті морально-політичної теорії та позитивного права. Нові характеристики цифрових прав людини, мають велике значення для захисту прав людини у цифрову епоху, так як має бути досягнутий міжкультурний діалог у суспільстві, щоб реалізувалося дане право [1]. Щоб реагувати на оцифрування, правова система має бути відповідним чином реструктурована.

В результаті розвитку цифрового права як науки деякі вчені почали досліджувати вплив інформаційних/цифрових технологій на людську онтологію та епістемологію. Сьогодні людське тіло є тілом постмодерністського суспільства у сенсі розвитку цифрового суспільства та культури. Існування людини у вимірі інформаційних/цифрових технологій - це існування “біологічної людини” з “цифровими атрибутами”, у результаті чого формується “інформаційна особистість”, яка є відображенням біологічної особистості в цифровому просторі і належить до інформаційної ідентичності. Крім того, “портрет” особистості, що сформований з цифрових даних на просторах всесвітньої мережі Інтернет, використовується та узагальнюється для аналізу поведінки людей в цифровому суспільстві, що визначає сталий образ особистості - “інформаційно-цифровий портрет”. Тобто прискорення розвитку інформаційних/цифрових технологій, з одного боку, прискорює/спрощує життя людей, а з іншого боку, призводить до зростаючої залежності людей від цих технологій. Тому сьогодні цифровізація стала найактуальнішою темою на хвилі інформаційної революції, вона є динамічним процесом розвитку цифрового суспільства.

Цифрове суспільство сформувалося як складний соціальний феномен і почало еволюціонувати - від двовимірного до тривимірного, від фрагментів до цілого, “розмиваючи” межі реального та віртуального. Цифрова “ерозія” на різних етапах стала проявлятися в існуванні, реалізації соціальної діяльності людини на основі інформації, даних та кодів, що поступово сформувало “цифрові атрибути” людини, які виявилися чинником посилення цифровізації та інтелектуалізації [19].

Тому процес розвитку цифрового суспільства насправді є процесом взаємної трансформації цифровізації соціальної діяльності людини та

“цифрових атрибутів” людини. Таким чином, цифровізація реалізувала накопичення інформаційних ресурсів/даних, циркуляцію та агрегацію цих ресурсів/даних, а інтелект здійснив інтеграцію. Цифровізація соціальної діяльності людини та її “цифрові атрибути” становлять два аспекти розвитку цифрового суспільства. Хоча цифровізація соціальної діяльності людей створила цифрове суспільство, вона також вплинула на самих людей.

Ступінь розробленості проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Навколо концепції “цифрових прав людини” розгорнулися дискусії в академічних колах. Прихильники даної теорії зазначають, що “цифрові права людини” є оновленням та удосконаленням традиційних прав людини і становлять четверте покоління прав людини [1]. Критики вважають, що “цифрові права людини” не мають нових характеристик, специфічної моральної основи, не можуть бути виправдані як основне право. Таким чином, “цифрові права людини” стали представляти новий тип модернізації прав людини – як четвертого покоління прав людини, що походить від існуючого поняття прав людини” [19]. Ми намагалися проаналізувати питання про те, чи створюють “цифрові права людини” четверте покоління прав людини, чи певною мірою є питанням політичного судження, чи “цифрові права людини” вже мають характеристики нового типу прав людини [2].

Деякі вчені наголошують, що “цифрові права людини” можуть задовольнити прагнення людей до кращого життя, посилити обов’язкову силу закону щодо наукової та технічної етики та зміцнити систему дискурсу юридичних кіл у міжнародному співтоваристві (Ю. Разметаєва “Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті”, 2020). Також існує думка, що “цифрові права людини” - це зовсім новий термін, новий тип права, який виник в епоху великих даних, цифрових послуг, цифрової інфраструктури тощо. Суб’єкти прав “цифрових прав людини” включають як окремих осіб, так і колективи, суб’єкти зобов’язань в основному вказують на підприємства і деякі державні установи з цифровими правами, а взаємодія суб’єктів прав і обов’язків являють собою синтез/інтеграцію відповідних процесів.

Теорія поділу прав людини за поколіннями походить від досліджень К. Васака, юрисконсульта ЮНЕСКО та вченого-правознавця. У 1977 року К. Васак вперше висунув теорію трьох поколінь прав людини. Перше покоління прав людини – це громадянські та політичні права, включаючи права на життя, рівність, свободу слова, релігії, власності та права голосу, які в основному відображені у статтях з 3 по 21 Загальної декларації прав людини 1948 року. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1953 р. та Європейська конвенція про права людини 1953 р. Права людини другого покоління - це економічні та соціальні права, у тому числі права на працевлаштування, права на соціальне забезпечення та права на добробут, які в основному відображені у статтях 22–28 Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Права прийняті в 1966 р. “Права третього покоління - це колективні права і права солідарності, такі як право на самовизначення, екологічні права, права дітей і корінних народів, які в основному відображені в міжнародних договорах, таких як Стокгольмська декларація Конференції Організації Об’єднаних Націй, прийнятої в 1972 р.” [3]. Поділ К. Васака прав людини між трьома поколіннями має відносно різні політичні цілі. Деякі вчені ставлять під сумнів дану теорію з погляду історичного поділу, природи прав та пріоритету прав. Вказують на те, що тимчасова вісь теорії прав людини між поколіннями не відповідає історії. Є точка зору, що еволюція

концепцій прав людини в історії не збігається з розвитком теорій прав людини в межах поколінь.

Як свідчить аналіз, цифрові права – це права людини у всесвітній мережі Інтернет, що стосуються доступу, участі, безпеки даних та конфіденційності, цінностей, орієнтованих на людину, таких як гідність, повага, рівність, справедливість, відповідальність, згода та екологічна стійкість. Існують різні глобальні, регіональні та місцеві ініціативи, які роз'яснюють різні елементи цифрових прав. Хартія прав людини в Інтернеті та Хартія прав людини та принципів в Інтернеті, розроблені Динамічною коаліцією з прав та принципів в Інтернеті на Форумі ООН з управління Інтернетом (IGF). Обидві хартії визначають, як слід інтерпретувати стандарти прав людини стосовно онлайн-середовища. Африканська декларація прав і свобод в Інтернеті - це загальнорегіональна декларація, в якій викладаються принципи, необхідні для захисту прав людей в Інтернеті, створення онлайн-середовища, яке найкраще відповідає потребам та цілям соціального та економічного розвитку Африки. У 2015 році громадянське суспільство на Філіппінах оприлюднило Філіппінську декларацію про права та принципи Інтернету, краудсорсингову декларацію, яка відображає мрії, надії та сподівання філіппінців щодо того, яким має бути Інтернет. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) у 2015 році фактично визначила понад 50 декларацій та структур, пов'язаних з Інтернетом. У тому ж році Центр досліджень Інтернету та суспільства Беркмана Кляйна визначив 30 таких конституцій та список із 42 прав, розділивши їх на сім тем. У цих рамках свобода вираження поглядів, право на недоторканність приватного життя і право на доступ до Інтернету були трьома темами, що найчастіше згадуються. Іншими важливими темами є свобода інформації, прозорість та відкритість процесів та мереж управління Інтернетом [4].

У 1997 році американський активіст Роберт Б. Гельман (Robert B. Gelman) висунув проект “Декларації прав людини в кіберпросторі”, заснований на “Загальній декларації прав людини”, висунув концепцію “прав людини в кіберпросторі”. У 2014 році Європейська комісія прийняла “Посібник з прав людини користувачів Інтернету”, який спрямований на захист прав та свобод користувачів Інтернету, що включає ряд мережевих прав для користувачів Інтернету. У грудні 2016 року 27 німецьких експертів опублікували Хартію цифрових основних прав Європейського Союзу (Charter of Digital Fundamental Rights of the European Union). Виходячи з цього, деякі країни (Іспанія) та міжнародні організації (Європейська комісія) послідовно видали “Декларації” та “Хартії” про цифрові права. В представленому дослідженні ми орієнтуємося на документи міжнародних організацій, які досліджують проблему цифрових прав людини, а також на праці українських та іноземних вчених: Р. Андрюкайтене, В. Воронкової, О. Кивлюк, В. Нікітенко, Р. Олексенка, А. Череп, О. Череп, М. Гудмен, П. Діамандіс, Д. Левітін, Роберт Б. Гельман та інших.

Мета дослідження – теоретичні і практичні аспекти соціально-філософського обґрунтування цифрових прав людини як вираження цифрових атрибутів.

Завдання дослідження: дослідити еволюцію від динамічного оцифрування до цифрових атрибутів людини; розкрити права цифрової людини у “децентралізованому” Інтернет-середовищі/Метавсесвіті; з'ясувати сутність і охарактеризувати “цифрові права людини”; сформулювати концепцію «цифрових прав людини» та визначити її значення для сучасності.

Методологія дослідження. Для дослідження використано методи системного аналізу і синтезу, так як мова йде про права цифрової людини у “децентралізованому” інтернет-середовищі Метавсесвіту, які є складними системами; синергетичний метод, в основі якого самоорганізація, пошуки атракторів, подолання біфуркаційних процесів, що потребують виходу з ситуації нестабільності та невизнаності; Agile-методологія як методологія складності та нелінійна методологія, здатна аналізувати еволюцію від динамічного оцифрування до становлення і розвитку цифрових атрибутів людини, що розвиваються в умовах цифровізації суспільства на принципах самоорганізації тощо.

Виклад основного матеріалу.

Еволюція від динамічного оцифрування до цифрових атрибутів людини.

Цифрові права – це нові права в епоху цифрових технологій, які очолюють четверте покоління прав людини. Хоча концепція “цифрових прав людини” нині явно не використовується, “права людини в кіберпросторі”, “основні цифрові права” за своєю суттю підпадають під категорію “цифрових прав людини”. Цифрові права є вінцем системи цифрових прав, включають мережеві права, права на дані, права на інформацію, права на цифрову особу, права на цифрову інтелектуальну власність та всі права, пов’язані з виробництвом цифрового життя. Широке використання цифрових технологій стало невід’ємною частиною виживання та розвитку людей. Людське життя значною мірою залежать від цифрових технологій. Наявність “цифрових атрибутів” свідчить про цифровий стан людини [5].

Процес оцифрування соціальної діяльності людини, а також стабільність “цифрових атрибутів” залежить від еволюції динамічного оцифрування до статичних цифрових атрибутів, низки складних процесів, таких як збір даних, детермінованих рівнем технологічного розвитку суспільства. Цифровізація атрибутів людини полягає не просто в оцифруванні особистої інформації та передачі її в Інтернет, а в наділенні її соціальним змістом, щоб люди могли безперешкодно з’єднуватися та взаємодіяти у рамках цифрового та фізичного суспільства. Система реальних імен у цифровому просторі дозволяє людям встановити “ідентичність”, перетворюючись з біологічної людини на інформаційну людину. Життя людей у цифровому просторі виражаються через дані, які мають стійкі “цифрові атрибути”. “Цифровий атрибут” людей відноситься до побудови соціальних відносин, підтримання особистої гідності та реалізації особистої цінності у цифровому просторі у вигляді “інформаційної людини”, що залежить від опису та вираження інформації, даних і кодів. Людська природа як універсальна властивість розглядається як така, що включає в себе три аспекти: 1) природна властивість; 2) соціальна властивість; 3) духовна властивість, які виражаються відповідно до фізіологічних, соціальних і психологічних потреб [6].

Щодо позиціонування “цифрових атрибутів” людей, то їх слід розглядати у двох аспектах як у контексті природних, так і соціальних атрибутів. Взагалі кажучи, природні атрибути людини належать до фізіологічних чи біологічних атрибутів людини. Якщо визнається, що “цифрові атрибути” людини є продовженням природних атрибутів людини, то визнається, що людське тіло має “цифрові атрибути”, так як цифрові технології сприяють перетворенню людини у цифрову форму. Права людини захищають права та інтереси, якими люди повинні користуватися відповідно до їх природних та соціальних якостей.

Як засіб люди використовують науку і техніку для перетворення її природних якостей і збільшення цифрових характеристик, тим самим підвищуючи їх автономію.

“Цифрові атрибути” у цифрову епоху як результат розширення соціальних атрибутів людини є важливою частиною теорії людської природи людини у цифрову епоху і слугують джерелом визначення її легітимності. Якщо права людини, засновані на цифрових атрибутах людини, мають бути реалізовані у реальному житті, то реалізуються процеси трансформації від належних прав людини до реальних прав людини. Таким чином, механізм правового захисту цифрових атрибутів людини включає дві частини. По-перше, необхідність встановлення правової форми цифрових атрибутів людини, заснованої на “цифрових атрибутах”, та трансформації належних прав людини на законні права за допомогою захисту прав. По-друге, сприяти перетворенню законних прав людини на цифрові права людини, якими необхідно користуються у реальному житті, тобто сприяти захисту прав та обов'язків. Теорія класичних прав людини вважає, що цифрові права людини не є новими правами людини, а належать до категорії традиційних прав людини трьох поколінь і на цій основі мають різне розуміння розвитку цифрових прав людини. Деякі вчені вважають, що, хоча цифрові права людини є віртуальними, вони є не новим типом прав людини, а сукупністю основних прав, якими користуються користувачі мережі при використанні Інтернету. Цифрові права відносяться до віртуальних прав людини, що формуються, і повинні бути віднесені у той же час до категорії трьох поколінь прав людини [7].

Існує також думка, що цифровим правам людини не вистачає моральної основи, важко реалізувати обґрунтування моральних прав людини через людську природу. На початку становлення цифрового суспільства велика кількість традиційних прав може захищати законні права та інтереси громадян у цифровому просторі за допомогою розширених трактувань, проте між цифровим та фізичним суспільством існують суттєві відмінності, які неминуче породжують унікальні права. Право на доступ до Інтернету є відправною точкою цифрового життя, а також цифровим правом, що формується. Крім встановлення юридичних прав цифрових атрибутів людей, механізм правового захисту повинен сприяти перетворенню юридичних цифрових прав людини на реальне здійснення реального життя за допомогою виконання зобов'язань. Коли захист цифрових авторських прав стає центром глобальної уваги, необхідно мати єдиний стандарт для забезпечення управління цифровими авторськими правами. Для нормальної роботи системи моделі управління з різними стандартами змусять кожен платформу управління йти своїм шляхом. Без єдиних нормативних стандартів і законодавчих обмежень приватні компанії можуть ігнорувати суспільні інтереси. Нагляд управління забезпечують норми та сприяють уніфікації та інтеграції цифрового управління авторським правом у світі.

Права цифрової людини у «децентралізованому» інтернет-середовищі Метавсесвіту.

Метавсесвіт як “децентралізоване” інтернет-середовище може посилювати одні права та порушувати інші. Це створює новий набір проблем до розгляду регулюючими органами, так як Метавсесвіт - складна концепція як для споживачів, так і для бізнесу, політичних систем та і соціального устрою. З одного боку, успішна розробка метавсесвіту може мати неймовірні переваги. Це може зруйнувати стіни між спільнотами, покращити співпрацю та спілкування

та змінити те, як ми взаємодіємо. З іншого боку, метавесвіт порушує низку нових питань про те, як можна зберегти права людини та корпорації в децентралізованому просторі, що постійно змінюється. З моменту прийняття Організацією Об'єднаних Націй “Загальної декларації прав людини” понад сім десятиліть тому світові досі не вдалося домовитись про права, які мають бути надані людям. У той час як більшість згодні з крайніми «порушеннями» прав людини, такими як рабство та економічна експлуатація, групи постійно сперечаються про те, як слід контролювати дії людей і скільки свободи ми повинні мати в різних ситуаціях [9].

Метавесвіт зробить збереження та визначення прав людини ще більш складним у світі, де людина представлена цифровими “ідентичностями” та аватарами. З цієї причини глобальні групи ще мають визначити чіткий набір законів, правил або керівних принципів для життя в Метавесвіті. Стандартизація цифрових прав у метавесвіті у тому вигляді, в якому вона існує сьогодні, ставить кілька проблем. Насамперед, слід зазначити, що кожен створений метавесвітом контент регулюватиметься правилами, реалізованими розробниками та творцями цифрового контенту. Наприклад, аватар у віртуальному середовищі не може ходити, рухатися або розмовляти з іншим користувачем без попереднього дозволу розробника. Залежно від еволюції метавесвіту рівень автономії людей у цьому середовищі може бути різним. Метавесвіт – це не окремий цифровий простір, а набір децентралізованого та широко поширеного досвіду, створеного окремими людьми та компаніями. Таким чином, кожна “ітерація” метавесвіту може мати свій власний підхід до прав людини, споживчої автономії та контролю.

Кожен досвід “метасвіту” повинен точно визначити, як споживачі зможуть діяти і що вони зможуть робити у цифровому середовищі. Це може призвести до великої кількості невідповідностей, коли йдеться про цифрові права. Не кажучи вже про те, що децентралізований аспект метавесвіту також призведе до збільшення анонімності людей, які користуються Інтернетом. Вищий рівень анонімності практично у будь-якому середовищі може створювати нові можливості для зловживань та неналежної поведінки. Користувачі Metaverse вже скаржилися на акти сексуального насильства, розпалювання ненависті, дуже важливо ефективно контролювати такі дії. Насправді багато експертів побоюються, що метавесвіт відкриває нову еру цифрової злочинності [5].

Цифрові права на метавесвіті ще не повністю встановлені. Для того, щоб у всіх був рівний і позитивний досвід роботи в цифровому ландшафті, потрібно буде запровадити нові рівні стандартизації, засновані на загальному розумінні того, які права мають бути збережені в цифровому середовищі. Групи вже зустрічаються, щоб обговорити потенційні закони, які необхідно буде реалізувати у метавесвіті для захисту цифрових прав. На даний момент ці дискусії переважно обертаються навколо таких концепцій, як авторське право, право інтелектуальної власності, договірне право та деліктне право. Потрібно буде розглянути, якою мірою людям дійсно буде дозволено бути анонімними у метавесвіті, і коли анонімність не повинна бути дозволена для захисту інших прав. Експертам потрібно буде подумати про те, скільки свободи повинні мати люди, щоб ділитися контентом та взаємодіяти з іншими в Інтернеті, які кроки слід зробити для захисту людей різного віку та походження у метавесвіті [6].

На перший погляд метавесвіт обіцяє бути середовищем справжньої цифрової свободи. Цей новий світ не може бути повністю вільним від правил. Щоб захистити цифрові права та права людини, необхідно буде реалізувати

стратегії для контролю метавсесвіту та захисту людей у ньому. По-перше, хоча “інформаційна особа” у цифровому просторі перетинає фізичний простір або навіть фізичний державний кордон, вона все одно має атрибути громадянина. Захищаючи цифрові права людини, люди повинні дотримуватися основних обов'язків, закріплених у Конституції. Реалізація прав завжди залежить від виконання зобов'язань. У той час як традиційні права оцифровуються, традиційні обов'язки також набудуть цифрової форми [7].

З точки зору свободи слова не допускається використання Інтернету для образи, клевети чи розкриття приватного життя інших осіб, для порушення права на репутацію та недоторканність приватного життя інших осіб. З точки зору свободи поведінки, не допускається використання інформаційних технологій для крадіжки особистих даних громадян. Громадяни повинні не використовувати віруси-трояни для крадіжки номерів QQ та облікових записів WeChat, не повинні використовувати технологію глибокого фальшування штучного інтелекту для крадіжки або шахрайства з віртуальною власністю інших осіб. Людина повинна виконувати різні новостворені цифрові зобов'язання у цифровому просторі для захисту цифрових прав людини. З погляду просторових характеристик цифрове суспільство побудоване з «сировини», такої як коди, дані та інформація, з цього нового поля випливають різні нові зобов'язання. Права людини вже давно мають проблематичні стосунки із цифровим ландшафтом, які не завжди дотримуються правил і керівних принципів цифрового ландшафту [9].

Наприклад, у фізичному світі люди у багатьох країнах світу вважають “свободу слова” правом людини. Однак надання людям можливості говорити та робити в Інтернеті все, що вони хочуть, може призвести до багатьох проблем, - від кіберзалякування до цифрового насильства. В результаті багато компаній, яким було доручено модерувати онлайн-спільноти до появи метавсесвітів, почали підривати свободу слова. Компанії соціальних мереж, такі як Facebook та Instagram, регулярно модерують те, що йдеться в Інтернеті, щоб відстежувати ознаки ненависті та образ. Це одночасно захищає користувачів від онлайн-дискримінації та шкоди, не дозволяючи іншим отримати доступ до того, що вони вважають своїми основними свободами. Щоб захистити користувачів, компанії в цифровому світі, відповідальні за створення програм та веб-сайтів, також мають збирати дані.

Технологія блокчейн може точно, вчасно та повністю фіксувати створення, використання, транзакції, ліцензування та передачу цифрових авторських прав. Поява технології ланцюга блоків надає нову опцію для поточного керування цифровими правами: створення журналу технології ланцюга блоків розподіленої книги. Спільний механізм довіри для прав на запис, механізм виконання транзакцій цифрових прав за технологією блокчейн смарт-контрактів, право на технологію блокчейну часових позначок [10]. Світ часто використовує цифрові технології управління, такі як технологія цифрової ідентифікації, технологія безпеки та шифрування, технологія зберігання та технологія електронних транзакцій. Ці технології використовуються для захисту цифрових прав, але навіть це важко ефективно усунути велику кількість порушень цифрових прав у реальності. Розвиток мережевих цифрових технологій не тільки сприяє процвітанню індустрії цифрового права, але й забезпечує управління захистом цифрового права, наразі впроваджується режим керування цифровими правами [10].

Цифрові права людини: сутність і характеристика.

“Цифрові права людини” пов'язані з основними інтересами та цінностями

безпеки та забезпечують захист базової біологічної безпеки людей. Взявши за приклад права на дані, перед збором даних обробники даних повинні інформувати окремих осіб і отримувати згоду суб'єктів даних. Цей механізм призначений для того, щоб суб'єкти даних знали про відповідні ризики та спонукали компанії виконувати свої зобов'язання щодо безпеки даних. На етапах зберігання, обробки та розповсюдження після збору даних окремі права на дані можуть певною мірою запобігти пов'язаним з цими ризикам [10].

Наприклад, право видалення дає людям право видаляти особисті дані, такі як особисті облікові записи та записи викликів, щоб уникнути ризику крадіжки чи передачі відповідної інформації відповідним злочинцям. У разі витоку даних суб'єкт даних має вчасно вжити різних заходів щодо виправлення становища та повідомити фізичну особу у встановлені терміни. Значення таких правил полягає в тому, що люди можуть максимально підвищити свою обізнаність про запобігання витоку даних, щоб уникнути великих ризиків, пов'язаних із даними, спричиненими витіканням особистої інформації. Крім того, у законодавстві про права на дані різних країн є положення щодо запобігання ризикам, пов'язаним із даними, щоб захистити колективну безпеку даних суб'єктів даних [18].

Наприклад, "Закон про захист особистої інформації" України відмічає, що не допускається обробка даних про фізичну особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [8]. Якщо обробка персональних даних є необхідною для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, обробляти персональні дані без його згоди можна до часу, коли отримання згоди стане можливим. Вимагає проведення оцінки на захист особистої інформації під час обробки конфіденційної інформації, використання особистої інформації для автоматизованого прийняття рішень, доручення обробки особистої інформації, надання особистої інформації третім особам та розкриття особистої інформації. Загальний регламент ЄС із захисту даних також вимагає, щоб обробники даних забезпечували безпеку обробки персональних даних за допомогою відповідних технічних та організаційних заходів, оцінок ризиків та корпоративних кодексів поведінки [11].

Слід наголосити, що права на дані захищають не лише інтереси безпеки самих даних, а й основні інтереси безпеки, пов'язані з людським життям та власністю. В епоху великих даних масовий збір та обробка персональних даних часто пов'язані з великими особистими та майновими ризиками для фізичних осіб. Цифрові права людини виконують функцію підтримки цінності людської гідності та захисту раціональності та автономії людської природи. З одного боку, право на доступ до базових цифрових послуг відіграє важливу роль у придбанні індивідуальних та колективних знань, особливо для груп, які перебувають у несприятливому цифровому положенні. Без ефективних засобів отримання інформації та освіти люди не можуть розвивати раціональні пізнавальні здібності [17].

З іншого боку, права на дані також відіграють важливу роль у людській суб'єктивності. В епоху великих даних та «інформаційного капіталізму» підприємства збирають велику кількість особистої інформації та стимулюють споживче бажання споживачів та миттєву обробку інформації за допомогою комерційних операцій. За відсутності права на особисті дані розумно обмежувати підприємства, окремі громадяни можуть потрапити у владу різних споживчих бажань і не можуть здійснювати більш глибоке накопичення знань та раціональне осмислення. Права на дані можуть певною мірою забезпечити

притулок для сучасного суспільства. Коли громадяни мають розумний простір для конфіденційності даних, вони можуть уникнути негайного тиску з боку бізнесу, політики та колег та мати можливість думати про проблеми та планувати майбутнє у більш довгостроковому та обережному вигляді. “Цифрові права людини” мають значення для підтримки рівності та захисту основних можливостей та прав на розвиток окремих осіб, особливо вразливих груп. “Цифрові права людини” мають міцну правозахисну основу в обох відносинах [12].

На початку 21 століття було запропоновано поняття “цифровий розрив” для опису нерівності, викликаного доступом до інформації. Сьогодні ця проблема стала помітнішою: у міру ширшого використання цифрових технологій у житті людей стали виникати деякі нові проблеми цифрової нерівності, а проблеми нерівності, з якими стикаються деякі групи, які вже знаходяться в несприятливому становищі, отримали подальший розвиток. посилюється. З іншого боку, “цифрові права людини” особливо важливі захисту вразливих груп. Деяким групам, які перебувають у несприятливому цифровому становищі, таким як люди похилого віку та інваліди, часто заважає їх нездатність адаптуватися до технологічних продуктів і додатків і навіть нездатність вести нормальне життя і подорожувати [13].

Концепція “цифрових прав людини” та її значення для сучасності.

Значення концепції “цифрових прав людини” в тому, що в ній стверджується, що цифрова технологія, має бути орієнтована на людину з погляду реалізації прав та гідності людини, бути найвищою метою досліджень та розробок у галузі цифрових технологій. Захист прав людини має розглядатися як її фундаментальна демаркаційна шкала та стандарт оцінки. Необхідно підкреслити відповідальність технологічних компаній за дотримання та захист прав людини у системі, зобов’язавши уряд поважати, захищати та реалізовувати “цифрові права людини”.

Має бути реалізованим наступне. По-перше, відповідальність і обов’язок виявляються у повазі та захисті прав і свобод громадян (користувачів) у їх цифровому житті, таких як недоторканність приватного життя, дані, самовираження та особиста гідність; обладнання.

По-друге, слід використовувати силу та авторитет прав людини для посилення етичних обмежень та правових норм щодо розробки та застосування цифрових технологій.

По-третє, уряди повинні очолити розвиток нового покоління прав людини із цифровими правами людини. В усьому світі відбулися три історичні трансформації у формі прав людини. Нині настає четверте покоління прав людини. З точки зору міжнародної конкуренції, концепція “цифрових прав людини”, є знаковою концепцією, яка може вплинути на світ [16].

Концепція цифрових прав людини виходить з того, що цифрові права людини належать до прав, пов’язаних із цифровим життям, якими люди користуються в епоху цифрових технологій. Ядром цифрових прав людини є права, пов’язані з людською гідністю, рівністю, свободою та здібностями у цифровій сфері, рівним використанням цифрових технологій, спільним використанням плодів цифрової революції без дискримінації та захист від наслідків використання цифрових технологій.

Цифрове право має право контролювати оцифрування особистої інформації та властивості даних, особливо право на поінформовану згоду на інформацію та дані з атрибутами особистості, право вимагати інтерпретацію

великих даних та алгоритмів штучного інтелекту, право на відповідальність, право та свободу самостійно та незалежно відповідно до закону використовувати мережу Інтернет, персональні та загальнодоступні дані [14].

Цифрова юриспруденція є наріжним комнем цифрового верховенства права виділяє цифрове походження, цифрове правосуддя, цифрове людське право, цифровий суверенітет, цифрові платформи, основні концепції цифрової юриспруденції, такі як цифрове благо, цифрова безпека, цифрове управління, цифрова цивілізація, а також пов'язані з ними теоретичні положення, такі як цифрова справедливість та механізм реалізації справедливості у втіленні цифрового поля. Цифрові права людини ведуть до четвертого покоління правами людини; цифровий суверенітет – новий суверенітет та нова форма національного суверенітету.

Мета цифрового управління - побудувати інклюзивний цифровий соціальний порядок, рух до нової ери цифрової цивілізації. Тому поглиблене дослідження цифрової юриспруденції має велике значення для побудови системи цифрових правових знань, підтримки цифрового суспільства та побудови цифрової правової системи. Ґрунтуючись на науковому позиціонуванні цифрової юриспруденції, ми ґрунтуємося на реальності та майбутньому розвитку цифрових технологій та побудові цифрового верховенства права.

Висновки. Таким чином, можемо відмітити, що цифрові права - права людини у цифровому середовищі, які стають доступними завдяки технологіям та Інтернету. Хоча права людини були більш чітко визначені в Декларації прав людини ООН і переведені у різні закони, що юридично зобов'язують, цього не можна сказати про терміни “цифрові технології”, “інтернет-технології” [15].

Термін “цифровий” часто ототожнюють з онлайн або Інтернетом. Але не все цифрове завжди пов'язане з Інтернетом. Біометричні дані, такі як розпізнавання облич та перевірка відбитків пальців при перетині кордону, є одним із прикладів того, як цифрові дані можуть бути не в мережі і не підключені до Інтернету. Цифрові права - це здійснення універсальних прав людини у цифрових просторах, право на самовираження у безпечному, приватному, надійному та стійкому цифровому просторі. Вони є фундаментальними та успадкованими правами людини, які сприяють інклюзивності, рівності, доступу до інфраструктури та інформації.

Цифрові права забезпечують контроль, автономію та свободу дій людей, захищаючи від приватизації, монополізації та монетизації людства. Цифрові права - це основні права людини у цифровому середовищі. Йдеться про свободу слова або самовираження, асоціації та збори, доступ до інтернет-пристроїв, права та доступ до інформації, доступ до платформ (Facebook, Twitter), безпечний онлайн-простір, безпеку та захист, конфіденційність та захист даних.

Цифрові права – це набір універсальних прав людини, який гарантує, що всі – незалежно від статі, віку, раси, сексуальної орієнтації мають рівний доступ до Інтернету, який регулюється інклюзивним, підзвітним та прозорим чином для забезпечення основної свободи та права. Цифрові права – це права людини в Інтернеті, які забезпечують доступ до інформації та свободу вираження поглядів у безпечному просторі, що поважає конфіденційність та безпеку. Цифрові права - це права людини, властиві користувачам ІКТ. Вони забезпечують доступ до рівних прав на інформацію, технології та знання; відсутність насильства, стеження та дискримінації; та поважає приватне життя, автономію та самовизначення [15].

Розвиток цифрового суспільства сприяє удосконаленню цифрових прав

людини, щоб вони зайняли адекватне місце та сприяли розвитку цифрової людини. На основі цифрових прав людини будується система юридичних зобов'язань цифрових прав людини, що складається з індивідуальних зобов'язань та держави. Реалізація цифрових прав людини вимагає від людей виконання своїх юридичних зобов'язань не порушувати цифрових прав інших, а виконання особистих зобов'язань є важливим засобом захищати цифрові права людини.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва, ЛВ, Музя, ЄМ, Колева, К & Олексенко, РІ 2017, 'Міжкультурний діалог в контексті єднання України', *Українознавчий альманах*, Вип. 21, с. 15-20.
2. Воронкова, В, Кивлюк, О & Андрюкайтене, Р 2023, 'Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishinghouse "Helvetica", № 14 (91), с. 23-34. Доступно: <<http://humstudies.com.ua/article/view/277846/272597>>. [23 Березень 2023].
3. Воронкова, ВГ & Кивлюк, ОП 2022, 'Відповідальне цифрове громадянство в епоху цифрових технологій', *Modern scientific strategies of development : collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, с. 226-249. Доступно: <https://www.eo.kiev.ua/resources/arhivMonographs/mono2022_dev_008.pdf>. [23 Березень 2023].
4. Voronkova, V, Nikitenko, V & Vasyl'chuk, G 2022, 'European paradigm of socially responsible governance as conditions for exiting the COVID-19 pandemic crisis', *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, Київ: ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», № 39 (1-3), с. 26-36. Доступно: <<https://www.journal-discourse.com/uk/arkhiv/2022-rik/vipusk-39-1-3>>. [23 Березень 2023].
5. Гудмен, М 2019, *Злочини майбутнього: усе взаємопов'язане, усі вразливі і що ми можемо з цим зробити*, пер з англ. І. Мазарчук, Я. Машико, Київ: Вид-во Ранок : Фабула, 592 с.
6. Гупта, С 2020, *Цифрова стратегія. Посібник із переосмислення бізнесу*, пер. з англ. І. Ковалишеної, Київ: Вид-во КМ-БУКС, 320 с.
7. Діамандіс, П & Котлер, С 2021, *Майбутнє ближче, ніж здається. Як технології змінюють бізнес, промисловість і наше життя*, пер. з англ. Дмитро Кожедуб, Київ: Лабораторія, 320 с.
8. Закон України "Про захист персональних даних" 2010, Документ № 2297-VI, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, № 34, ст. 481. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>>. [23 Березень 2023].
9. Кивлюк, ОП, Воронкова, ВГ & Нікітенко, ВО 2023, 'Інтеграція віртуальної реальності та освіти в контексті креативності та сучасних тенденції цифрового розвитку', *Science and society: trends of interaction : collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, с. 47-63. Доступно: <https://www.eo.kiev.ua/resources/arhivMonographs/mono_2023_13/mono_2023_13.pdf>. [23 Березень 2023].
10. Кивлюк, ОП & Воронкова, ВГ 2022, 'Філософська рефлексія інформаційної безпеки у цифровому середовищі: проблеми, ризики, правове забезпечення', *Innovative resources of modern science: collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, с.160-172. Доступно: <https://www.eo.kiev.ua/resources/zmist/monog/Monograph_9-160-172.pdf>. [23 Березень 2023].
11. Кивлюк, ОП & Воронкова, ВГ 2022, 'Філософська рефлексія правових засад захисту інтелектуальної власності', *Соціально-гуманітарні виміри правової держави*:

- матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 27 жовтня 2022 р., м. Дніпро, Дніпро: *Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ*, с. 114-120.
12. Левітін, Д 2020, *Структуроване мислення. Ясний розум в інформаційному хаосі*, пер. з англ. Роман Шиян, Київ: Наш формат, 456 с.
  13. Нікітенко, ВО, Олексенко, РІ & Кивлюк, ОП 2022, 'Становлення і розвиток освіти у діджиталізованому суспільстві', *HUMANITIES STUDIES : Collection of Scientific Papers*. Ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishing house "Helvetica", № 10 (87), с. 53-63. Доступно: <<http://humstudies.com.ua/article/view/254703>>. [23 Березень 2023].
  14. Нікітенко, В, Метеленко, Н, Воронкова, В & Васильчук, Г 2023, 'Концепція трансформації освітньої парадигми, орієнтованої на потреби та "освіту впродовж всього життя"', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishinghouse "Helvetica", № 14 (91), с. 93-101. Доступно: <<http://humstudies.com.ua/article/view/277858/272607>>. [23 Березень 2023].
  15. Нікітенко, ВО & Кивлюк, ОП 2022, 'Системне та дата-аналітичне мислення як стратегічні ресурси сучасних організацій', *Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі*, 26-27 травня 2022 року, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ: *Ореол-Сервіс*, с. 77-80.
  16. Олексенко, РІ 2017, 'Людина в умовах інформаційного суспільства як об'єкт соціально-економічної рефлексії', *Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави*, с. 59-62.
  17. Череп, АВ, Воронкова, ВГ, Череп, ОГ & Нікітенко, ВО 2022, 'Експоненційні технології як економічний ресурс концепції цифрової економіки', *Innovative resources of modern science: collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov, Sherman Oaks, California: *GS Publishing Services*, с. 48-58. Доступно: <<https://www.eo.kiev.ua/ua/content/148/>>. [23 Березень 2023].
  18. Cherep, A, Voronkova, V & Cherep, O 2022, 'Tolerance in the discourse practices of european society and business', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Ed. V. Voronkova, Zaporozhzhia: Publishing house "Helvetica", № 12 (89), с. 160-173. Available from: <<http://humstudies.com.ua/article/view/266508/262522>>. [23 March 2023].
  19. Voronkova, V, Kyvliuk, O & Nikitenko, V 2023, 'The concept of smart education as a factor in enhancing digitalization and intellectualisation', *Prospective directions of scientific and practical activity : collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: *GS Publishing Services*, pp. 91-110. Available from: <https://www.eo.kiev.ua/resources/zmist/mono11/mono_2023_11.pdf>. [23 March 2023].

References:

1. Afanasieva, LV, Muzia, YeM, Koleva, K & Oleksenko, RI 2017, 'Mizhkulturnyi dialoh v konteksti yednannia Ukrainy (Intercultural dialogue in the context of the unity of Ukraine)', *Ukrainoznavchyi almanakh*, Вып. 21, s. 15-20.
2. Voronkova, V, Kyvliuk, O & Andriukaitene, R 2023, 'Evoliutsiia vid aktyvnoho vidpovidalnoho hromadianstva do tsyfrovoho v konteksti krytychnoho myslennia: dosvid krain YeS (Evolution from active responsible citizenship to digital in the context of critical thinking: the experience of EU countries)', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*, ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishinghouse "Helvetica", № 14 (91), s. 23-34. Dostupno: <<http://humstudies.com.ua/article/view/277846/272597>>. [23 Berenzen 2023].
3. Voronkova, VH & Kyvliuk, OP 2022, 'Vidpovidalne tsyfrove hromadianstvo v epokhu tsyfrovoykh tekhnolohii (Responsible digital citizenship in the age of digital technologies)', *Modern scientific strategies of development : collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: *GS Publishing Services*, s. 226-249. Dostupno:

- <https://www.eo.kiev.ua/resources/arhivMonographs/mono2022_dev_008.pdf>. [23 Berezen 2023].
4. Voronkova, V, Nikitenko, V & Vasylichuk, G 2022, 'European paradigm of socially responsible governance as conditions for exiting the COVID-19 pandemic crisis', *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*, Kyiv: TOV "Naukovo-informatsiine ahentstvo "Nauka-tekhnologii-informatsiia", № 39 (1-3), s. 26-36. Dostupno: <<https://www.journal-discourse.com/uk/arkhiv/2022-rik/vipusk-39-1-3>>. [23 Berezen 2023].
  5. Hudmen, M 2019, *Zlochyny maibutnoho: use vzaïemopoviazane, usi vrazlyvi i shcho my mozheмо z tsym zrobyty (Crimes of the Future: Everything is Connected, Everyone is Vulnerable and What We Can Do About It)*, per z anhl. I. Mazarchuk, Ya. Mashyko, Kyiv: *Vyd-vo Ranok: Fabula*, 592 s.
  6. Hupta, S 2020, *Tsyfrova stratehiia (Digital strategy)*. Posibnyk iz pereosmyslennia biznesu, per. z anhl. I. Kovalyshenoi, Kyiv: *Vyd-vo KM-BUKS*, 320 s.
  7. Diamandis, P & Kotler, S 2021, *Maibutnie blyzhche, nizh zdaietsia. Yak tekhnologii zminiuiut biznes, promyslovist i nashe zhyttia (The future is closer than it seems. How technology is changing business, industry and our lives)*, per. z anhl. Dmytro Kozhedub, Kyiv: *Laboratoriia*, 320 s.
  8. *Zakon Ukrainy "Pro zakhyst personalnykh danykh" (Law of Ukraine "On Protection of Personal Data")* 2010, Dokument № 2297-VI, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, № 34, st. 481. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>>. [23 Berezen 2023].
  9. Kyvliuk, OP, Voronkova, VH & Nikitenko, VO 2023, 'Intehratsiia virtualnoi realnosti ta osvity v konteksti kreatyvnosti ta suchasnykh tendentsii tsyfrovoho rozvytku (Integration of virtual reality and education in the context of creativity and modern trends of digital development)', *Science and society: trends of interaction : collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, s. 47-63. Dostupno: <https://www.eo.kiev.ua/resources/arhivMonographs/mono_2023_13/mono_2023_13.pdf>. [23 Berezen 2023].
  10. Kyvliuk, OP & Voronkova, VH 2022, 'Filosofska refleksiia informatsiinoi bezpeky u tsyfrovomu seredovyshchi: problemy, ryzyky, pravove zabezpechennia (Philosophical reflection of information security in the digital environment: problems, risks, legal support)', *Innovative resources of modern science: collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, s.160-172. Dostupno: <https://www.eo.kiev.ua/resources/zmist/mono09/Monograph_9-160-172.pdf>. [23 Berezen 2023].
  11. Kyvliuk, OP & Voronkova, VH 2022, 'Filosofska refleksiia pravovykh zasad zakhystu intelektualnoi vlasnosti (Philosophical reflection of the legal foundations of intellectual property protection)', *Sotsialno-humanitarni vymiry pravovoi derzhavy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 27 zhovtnia 2022 r., m. Dnipro, Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav*, s. 114-120.
  12. Levitin, D 2020, *Strukturovane myslennia. Yasnyi rozum v informatsiinomu khaosi (Structured thinking. A clear mind in information chaos)*, per. z anhl. Roman Shyian, Kyiv: Nash format, 456 s.
  13. Nikitenko, VO, Oleksenko, RI & Kyvliuk, OP 2022, 'Stanovlennia i rozvytok osvity u didzhitalizovanomu suspilstvi (Formation and development of education in a digitalized society)', *HUMANITIES STUDIES : Collection of Scientific Papers*. ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia: Publishing house "Helvetica", № 10 (87), s. 53-63. Dostupno: <<http://humstudies.com.ua/article/view/254703>>. [23 Berezen 2023].
  14. Nikitenko, V, Metelenko, N, Voronkova, V & Vasylichuk, H 2023, 'Kontseptsiia transformatsii osvitnoi paradyhmy, oriientovanoi na potreby ta "osvitu vprodovzh vsoho zhyttia" (The concept of transformation of the educational paradigm, focused on needs and "lifelong education")', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Ed. V.

- Voronkova, Zaporizhzhia: Publishinghouse "Helvetica", № 14 (91), с. 93–101. Dostupno: <<http://humstudies.com.ua/article/view/277858/272607>>. [23 Berezyn 2023].
15. Nikitenko, VO & Kyvliuk, OP 2022, 'Systemne ta data-analitychne myslennia yak stratehichni resursy suchasnykh orhanizatsii (Systemic and data-analytical thinking as strategic resources of modern organizations)', *Systemnyi analiz v upravlinni: mizhhaluzevi doslidzhennia: materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii za mizhnarodnoi uchasti*, 26-27 travnia 2022 roku, Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv: Oreol-Servis, s. 77-80.
  16. Oleksenko, RI 2017, 'Liudyna v umovakh informatsiinoho suspilstva yak ob'iekt sotsialno-ekonomichnoi refleksii (A person in the conditions of the information society as an object of socio-economic reflection)', *Stanovlennia i rozvytok informatsiinoho suspilstva yak osnovy zabezpechennia konkurentospromozhnosti Ukrainy u sviti ta staloho rozvytku suspilstva i derzhavy*, s. 59-62.
  17. Cherep, AV, Voronkova, VH, Cherep, OH & Nikitenko, VO 2022, 'Ekspontentsiini tekhnolohii yak ekonomichnyi resurs kontseptsii tsyfrovoy ekonomiky (Exponential technologies as an economic resource of the digital economy concept)', *Innovative resources of modern science: collective monograph*. Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov, Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, с. 48-58. Dostupno: <<https://www.eo.kiev.ua/ua/content/148/>>. [23 Berezyn 2023].
  18. Cherep, A, Voronkova, V & Cherep, O 2022, 'Tolerance in the discourse practices of european society and business', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*, ed. V. Voronkova, Zaporozhzhia: Publishing house "Helvetica", № 12 (89), с. 160–173. Available from: <<http://humstudies.com.ua/article/view/266508/262522>>. [23 March 2023].
  19. Voronkova, V, Kyvliuk, O & Nikitenko, V 2023, 'The concept of smart education as a factor in enhancing digitalization and intellectualisation', *Prospective directions of scientific and practical activity: collective monograph*, Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, pp. 91-110. Available from: <https://www.eo.kiev.ua/resources/zmist/mono11/mono_2023_11.pdf>. [23 March 2023].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.44(4-6)-2

УДК 130.2 : 37.013.73

**КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ХІХ СТОЛІТТЯ,
АБО ДЕЩО ПРО ЇХНЮ КОРИСТЬ І ШКІДЛИВІСТЬ ДЛЯ
ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ДОБИ**

*COMMUNICATIVE PRACTICES OF THE 19TH CENTURY,
OR SOMETHING ABOUT THEIR BENEFITS AND HARMS FOR
THE POST-INDUSTRIAL ERA*

Н. В. Радіонова

Актуальність теми дослідження. У постіндустріальну добу звернення до комунікативних практик ХІХ століття, відтворених у соціокультурному просторі тогочасної Слобожанщини, є актуальним принаймні з двох причин. По-перше, це дає більш широке розуміння механізму

Urgency of the research. In the post-industrial era, referring to the communicative practices of the 19th century, reproduced in the socio-cultural space of the Slobozhanshchyna of that time, is relevant for at least two reasons. Firstly, it provides a broader understanding of the information transmission mechanism at the